

Raimo Immonen – Seppo Villa

OSAKEYHTIÖN VAROJEN KÄYTTÖ

Alma Talent
2019 Helsinki

2., uudistettu painos

Copyright © 2019 Alma Talent Oy ja tekijät

Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-3703-8

ISBN 978-952-14-3705-2 (verkkokirja)

Kannen sarja-asu: Heikki Sallinen

Taitto: Outi Pallari

BALTO print, Liettua 2019

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

SISÄLLYS

Saatesanat 1. painokseen	9
Saatesanat 2. painokseen	11
I Johdanto	13
1 Teoksen näkökulmat ja rakenne	13
2 Oikeudenalojen keskinäiset liitynnät	22
II Varojen käytön oikeudellinen kehys	24
3 Lähtökohdat	24
4 Mitkä seikat normittavat osakeyhtiön varojen käyttöä?	28
4.1 Osakeyhtiön toiminnan tarkoitus	28
4.2 Johdon velvollisuus edistää yhtiön etua	32
4.3 Yhdenvertaisuus	39
4.4 Päätelmiä	48
5 Osakeyhtiön toimiala	52
5.1 Yhtiöjärjestysmääräys toimialasta	52
5.2 Toimialan merkitys ja toimialaliukumat	53
6 Kuka päättää varojen käytöstä?	56
6.1 Hallinnon järjestäminen	56
6.2 Yhtiön edustaminen ja toimielimen toimivalta	57
6.3 Yhtiöjärjestykseen tai prokuraan perustuva edustus	60
6.4 Valtuuttaminen	62
6.5 Asema- ja sallimisperusteinen tai tilanneperusteinen valtuutus	62
6.6 Edustajan edustamisvalta	65
7 Esteellisyys päätöksenteossa	70
7.1 Kollegiaalinen päätöksenteko	70
7.2 Itsekontrahointikielto	71
8 Päätösten täytäntöönpano	74

9	Yksimielisten osakkeenomistajien päätös	75
9.1	Toimielimen valinta	75
9.2	Hallituksen siirtopäätös	76
9.3	Yksimielisten osakkeenomistajien päätöksenteko ..	77
10	Liiketaloudellinen peruste	80
10.1	Suhde laittomaan varojenjakoön	80
10.2	Liiketaloudellisen perusteen käsite	81
11	Lainmukaisen ja laittoman varojenjaon erottelua	86
11.1	Määritelmät	86
11.2	Tase- ja maksukykyisyydesti	87
III	Ongelmallisia varojenkäyttötilanteita	92
12	Velan tai vierasvelkavakuuden antaminen	93
12.1	Velka	93
12.2	Vierasvelkavakuus	95
12.3	Lähipiirin rahoittamisen erityiset piirteet	96
12.4	Lähipiirirahoitus konserniympäristössä	106
12.5	Kiinteistöosakeyhtiön erityispiirteet	110
13	Palkat, kulut tai etuudet	114
13.1	Liiketaloudellinen peruste. Suorituksen todellinen luonne	114
13.2	Laiton varojenjako ja takaisinsaanti	116
13.3	Laittoman varojenjaon kytkentöjä velallisen rikoksiin	119
14	Yhtiön rahoitusapu sen osakkeita koskevassa kaupassa; rahoitusapukielto 127	
14.1	Kiellon taustat ja ulottuminen	127
14.2	Rahoitusfuusio	132
14.3	Poikkeukset kiellosta	134
14.4	Rahoitusapukiellon rikkomisen ja seuraamukset	144
15	Varojen siirtäminen konserniavustuksena	146
15.1	Konserniavustus verotuksessa	146
15.2	Konserniavustus varojen siirtona	149
15.3	Konserniavustus maksukyvyttömyysoikeudessa ..	153

15.4	Vähemmistöosakkeenomistajien kompensatio...	155
15.5	Konserniavustuksen peruuttaminen	161
16	Lahjan antaminen tai lahjoitusten tekeminen	162
16.1	Lahjoituksen poikkeuksellisuus	162
16.2	Yksimieliset osakkeenomistajat	164
17	Osallistuminen vaalirahoitukseen	165
17.1	Vaalituen vastikkeettomuus	165
17.2	Lahjuksen ottaminen kansanedustajana	166
18	Saatavien keskinäinen kuittaaminen	167
18.1	Vapaehtoinen kuittaus ja pakollinen kuittaus	167
18.2	Kuittaus varojen käyttönä	170
19	Liiketoiminnan luovuttaminen tai hankkiminen	182
19.1	Tilanteiden erottelua	182
19.2	Toimielimen valinta	184
19.3	Konserniympäristö	189
20	Osakelajien yhdistäminen ja kompensatio	189
20.1	Yhdistämisen syitä	189
20.2	Menettely	190
20.3	Kompensatio kantaosakkeille; osakeantiosake	191
20.4	Kompensatio kantaosakkeille; yhtiön varat	193
IV	 Seuraamukset varojen väärästä käytöstä	196
21	Varojen palautusvastuu	196
21.1	Varojen saajat	196
21.2	Korko	200
22	Vahingonkorvaus	200
22.1	Johdon vastuu yhtiötä kohtaan	200
22.2	Johdon vastuu osakkeenomistajaa ja kolmatta kohtaan	207
22.3	Lähipiirin merkitys	208
22.4	Osakkeenomistajan derivatiivinen kanneoikeus	209
22.5	Vahingonkorvauksen ja palautusvelvollisuuden välinen suhde	210
23	Takaisinsaanti yhtiön konkurssipesään	211
23.1	Takaisinsaannin tehtävä	211

23.2	Yleinen ja erityinen takaisinsaantiperuste	212
24	Osakeyhtiörikos	218
25	Velallisen rikokset	219
25.1	Tavoite	219
25.2	Tekomuodot	220
26	Verorikokset	224
26.1	Tavoite	224
26.2	Tekomuodot	224
26.3	Itsekriminointisuoja	225
26.4	Ne bis in idem -sääntö	226
27	Kirjanpitorikokset	226
27.1	Tavoite	226
27.2	Tekomuodot	227
28	Tilintarkastajan tehtävä ja vastuu liittyen osakeyhtiön varojen käyttöön ja jakamiseen	229
28.1	Tilintarkastajan vastuun kehikko	229
28.2	Huolellisuusvaatimuksesta	233
28.3	Oikeuskäytännön linjauksia	242
28.4	Syy-yhteys ja adekvaattisuus korvausvelvollisuuden edellytyksinä	245
28.5	Vastuun jakautumisesta tilintarkastajan, hallituksen jäsenen ja toimitusjohtajan välillä	247
28.6	Kaikkien osakkeenomistajien hyväksyntä	248
29	Tilitoimiston rooli ja vastuu	252
29.1	Vastuuvollisuuden kehikkoa	252
29.2	Kirjanpitäjän vastuusta	255
29.3	Vastuu kirjanpitorikoksesta	257
29.4	Velvollisuus korjata virheellinen kirjanpitomerkinä	264
	Kirjallisuutta	267
	Oikeustapaushakemisto	271
	Asiahakemisto	273

SAATESANAT 1. PAINOKSEEN

Käsivarren erämaassa vaeltaneet tietävät, että Saanan takaisessa alueessa on etenkin kevättalvella jotain maagista: silmänkanta-mattomiin lumivalkeita tunteita sinisen katon alla. Olemme ammentaneet sieltä intoa tutkimustyöhön aikaisemminkin. Ajatuksen tästä teoksesta saimme jälleen keväisellä hiihtoretkellä Käsivarressa. Toki teoksen teema, osakeyhtiön varojen laillisen ja laittoman käytön erottaminen, on ollut keskusteluissamme ennenkin. Oli selvää, että tulisimme uudessa kirjassamme avaamaan lukijoille näitä ongelmia ja niiden ratkaisuja.

Aihepiiristä voi ammentaa rajattomasti toinen toistaan hankalampia kysymyksiä, mikä voi olla yllättävää, koska osakeyhtiölaki on varsin hyvin laadittu kompakti kokonaisuus. Teemassa yhdistyvät myös monen oikeudenalan näkökulmat. Osakeyhtiölain nojalla moitittaviksi katsottavilla menettelyillä on kiinnostavia yhtymäkohtia niin maksukyvyttömyysoikeudellisen takaisin-saantisääntelyn kuin rikoksina sanktioitujen velallisen rikosten kanssa. Kun yhtiön varoja käytetään, tulee järjestelyissä kiinnittää huomiota myös verotukseen, jotta verokustannuksissa ei tule odottamattomia yllätyksiä. Verokohtelussa on oma ajatuksenkul-kunsa, joka ei aina istu osakeyhtiöoikeudelliseen ajatteluun ja logiikkaan.

Näitä varojen käyttöön liittyviä laajempia ulottuvuuksia ei yrityksissä aina huomata. Olemmekin halunneet rakentaa osa-

keyhtiöoikeuden teorian ja ongelmalähtöisen tarkastelun yhdistävän teoksen. Sen vuoksi kirjassa on paljon esimerkkejä ja oikeuskäytännön analyysiä. Osakeyhtiöoikeuden lainalaisuudet ovat siksikin erityisen kiintoisa aihepiiri, että niissä on sekä yleisesti sovellettavia periaatteita että yhtiökohtaisesti ratkaistavia kysymyksiä. Toivomme, että teoksen pääviesti – vaikka varojen käyttö olisi yhdessä yhtiössä sallittua, voi se silti olla toisessa kiellettyä – avautuu lukijoille nopeasti. Siksi teos alkaakin fraasilla: ”Aliis si licet, tibi non licet.” Vaikka se muille sallitaankin, sinulle ei. Selostamme teoksessa, miksi näin käy. Oikeuskäytäntöä on seurattu heinäkuulle 2015 asti.

Kirja ei jakaudu tekijäkohtaisesti, sillä olemme kirjoittaneet sen yhdessä ja vastaamme sisällöstä myös yhdessä ja toinen toistemme puolesta.

Kiitämme Talentum Media Oy:n Arja Lappeteläistä ja Hanna Virusmäkeä asiantuntevasta ja joutuisasta toimitustyöstä, taas kerran.

Turussa, kesällä 2015

Raimo Immonen

Seppo Villa

SAATESANAT 2. PAINOKSEEN

Viimeaikaisten havaintojemme mukaan oikeus- ja yhtiökäytännössä on yhä useammin ollut esillä moitittavaa varojen käyttöä koskevia kysymyksiä. Varoja on tuomittu palautettavaksi tai johdolta on vaadittu korvauksia, koska yhtiön johto on ylittänyt kelpoisuutensa tai toimivaltansa taikka muutoin toiminut lakiin perustuvien velvollisuuksiensa vastaisesti. Olemme vertailleet oikeus- ja yhtiökäytännöstä tekemiämme havaintoja viime talven hihtoretkillämme ja päättyneet siihen, että on tullut aika teoksen toiselle painokselle.

Yritysten toimintaympäristö on voimakkaassa ja jatkuvassa liikkeessä. Osakeyhtiöissä tehtävät päätökset edellyttävät monien asioiden samanaikaista arviointia. Kun yhtiössä päätetään varojen käyttämisestä, sen lisäksi, että päätöksen tekee yhtiön hallitus tai toimitusjohtaja, päätöksen oikeellisuuden varmentamiseen osallistuvat omilla toimillaan myös tilintarkastaja ja kirjanpitäjä. Yhtiökäytännössä – ja oikeuskäytännössäkin – viimeksi mainittujen rooli ja ennen kaikkea suhde yhtiön johdon toimivaltaan ja vastuuseen tulee arvioitavaksi kasvavassa määrin. Tämän vuoksi olemme tähän toiseen painokseen lisänneet jaksot myös tilintarkastajan sekä kirjanpitäjän ja tilitoimiston tehtävistä ja vastuusta.

Osakeyhtiötä koskevan lainsäädännön muutoksia ja oikeuskäytäntöä on seurattu toukokuun 2019 alkuun saakka.

Toivomme, että teos teoksesta on hyötyä laaja-alaisesti, kaikille niille, jotka toimillaan vaikuttavat osakeyhtiön varojen käyttämistä tai jakamista koskeviin päätöksiin, tai joutuvat muutoin ratkomaan näihin liittyviä tulkintoja. Uskomme, että teos auttaa kiinnittämään huomiota oikeisiin asioihin.

Alma Talentin sisältöpäällikkö Arja Lappeteläinen ja kustannustoimittaja Inka Remonen-Niitepöld ovat huolehtineet uusintapainoksen kustannustyöstä, asiantuntevasti ja sujuvasti. Heille lämmin kiitoksemme.

Turussa, toukokuun 9. päivänä 2019

Raimo Immonen

Seppo Villa